De Swaelwensterte Route

Auteur: Charles Aerssens

Baronie van Breda
De rondwandeling ontleent zijn naam aan het stroompje de Swaelwensterte of Swalve, een riviertje dat ooit gelegen heeft ten westen van de huidige dorpen Hooge Zwaluwe en Lage Zwaluwe Lage Zwaluwe, maar bij de Sint Elisabethsvloed van 1421 is verdwenen en waardoor de huidige Biesbosch is ontstaan. Hierbij zijn grote stukken land door het water verzwolgen, die in de daaropvolgende eeuwen zijn stukje bij beetje, ook na nieuwe overstromingen, zijn teruggewonnen door inpoldering. Zo vinden we in het gebied de Emiliapolder, Nieuwe Zwaluwe polder, Klaverpolder, de Zonzeelsepolder en nog een groot aantal kleinere polders. De route van voert grotendeels over verharde paden en dijkjes tussen de beide dorpen door een weids polderlandschap, dat dooraderd is met sloten en smalle vaarten.

We wandelen vanuit Hooge Zwaluwe over de oude Zeedijk naar de Amer door het polderlandschap van de Alblaspolder, de Brandpolder, de Ketelpolder en Polder de Volharding. Over de Amerdijk gaat het naar Lage Zwaluwe waar we buitenom langs de buitenhaven via de Nieuwlandsedijk, de Kerkstraat en de Groenendijk de route volgen richting het buurtschap Blauwe Sluis. Hier steken we door naar het Natuurreservaat Zonzeel en wandelen terug naar Hooge Zwaluwe om langs het Drenkelingenkerkhofje en korenmolen Zeldenrust terug te keren naar het vertrekpunt.

Routebeschrijving

1. We vertrekken vanaf de parkeerplaats van Restaurant 'Onze Kerk' aan de Kerkdijk 1A in Hooge Zwaluwe. Bij het verlaten van de parkeerplaats slaan we rechtsaf en steken direct de onbewaakte spoorwegovergang van een goederenspoorlijntje over. Nu volgen we de Spoorstraat rechtuit. Met de bocht mee naar links komen we aan KNP49, waar we naar rechts na huisnummer 1 de Zeedijk inslaan. We volgen langs de oostzijde van de Oude Haven het fietspad. We passeren het Emilia gemaal en KNP57. Verderop komen we op de Ruilverkavelingsweg bij KNP58 met aan de rechterzijde aan de dijk de overblijfselen van een Duitse uitkijktoren met bijbehorende soldatenbarakken uit WOII, die in september 1944 zijn vernield. Naar links steken we de brug over om dan vervolgens bij KNP59 naar rechts over het fietspad onder langs de dijk. (Op de dijk met een opstapje is de grasbaan slechts gedeeltelijk toegankelijk). Naar het westen hebben we zicht op de Polder Vierendeelen. We laten de Vierendeelseweg links liggen. Langs enkele wielen passeren we het Kraaiebosje, een broed- en schuilplaats van veel vogels en zoogdieren. Zo bereiken we de Molenweg en Steenplaats bij KNP12. We gaan rechtsaf en op de T-splitsing rechtsaf omhoog de dijk op. Aan de rechterzijde hebben we uitzicht op de oude vaart naar de voormalige haven van Hooge Zwaluwe. De verharding volgend zien we verderop aan de overzijde van het water het gerestaureerde Koewachtershuisje, een uit de vorige eeuw daterend boerderijtje dat op een eilandje staat in het natuurgebied Gat van den Ham, een kreek die ontstaan is tijdens de St. Elisabethsvloed in 1421. Aan het eind van de verharding over de houten brug bereiken we bij KNP14 een asfaltweg (Amerweg).

2. Hier gaat de route even naar rechts tot aan KNP13 voor de uitwateringssluis (1952) op de Amer. Net voor die betonnen sluis beklimmen we de Amerdijk naar links tussen de wegversmalling door. Vanaf de Amerdijk kijken we naar rechts uit op de rivier de Amer en de zuidelijke rand van de Biesbosch. Verderop bij een doorgang op de dijk zien we rechtsonder aan de Amerdijk een poortje. We dalen hier de dijk af, gaan door het poortje en vervolgen de route linksaf over een hobbelige oeverpad. Aan het einde van dit oeverpad bereiken we met de bocht naar links aan de bebouwing van Lage Zwaluwe. Op het verharde pad aan de waterpartij slaan we rechtsaf. Om de woonwijk heen en komen we bij het Line Crossers monument met uitzicht op het Holland Diep en de Amer. Met de bocht naar links gaat de route langs de jachthaven door een park. Dan steken we naar rechts het bruggetje over naar de binnenhaven van Lage Zwaluwe. Voorbij KNP51 over de Biesboschweg komen we aan KNP38 waar we linksaf de Nieuwlandsedijk in wandelen. Verderop gaat de Nieuwlandsedijk over in de Kerkstraat. Deze oude dijkweg loopt vervolgens verder als Dorpstraat, die we helemaal uitlopen tot bij KNP16. In de bocht gaan we naar rechts en komen bij de R.K Johannes de Doperkerk.

3. We lopen deze straat (Plantsoen) uit tot we voorbij de Total benzinepomp op een Y-splitsing komen bij KNP30. Het gaat onze route naar links en direct met de bocht naar rechts (Groenendijk). We laten de bebouwing van Lage Zwaluwe achter ons. Op de klinkerweg passeren we een aantal solitaire woningen en komen langs de Groene Camping 'In de Polder'. Met de klok mee wandelen we om een imposante schuur en staan even verderop bij KNP62. Hier gaat onze route linksaf en na het hek door de Polder Oudland over een grasbaan. Langs de sloot rechtuit! Aan het einde voor de sloot linksaf en bij het hek rechtsaf doorsteken tot op het onverharde pad. Hier linksaf tot aan KNP17, waar we naar rechts onze weg vervolgen op het asfalt van de Oudlandse Reeweg. Op de T-splitsing aangekomen bij KNP45 rechtsaf de Lange Reeweg in. Zo komen we bij KNP44 aan het natuurreservaat Zonzeel.

4. Bij KNP44 gaan we naar links en staan aan de oever ven de Winput, waarin gezwommen kan worden.. Meteen bij KNP44 naar links voor het bosje langs met de sloot aan de linkerzijde. Dan naar rechts de grasbaan volgen langs het open landschap met zicht op de hoogspanningsleidingen. Aan het einde van dit pad naar links en rechts langs een brede afwateringssloot. Zo komen we uit bij KNP46 op het asfalt (Zoutendijk) en wandelen van hier linksaf naar Hooge Zwaluwe. Aangekomen bij KNP47 aan de Raadhuisstraat gaat de route naar rechts en komen we in het historische centrum van Hooge Zwaluwe langs een aantal monumentale optrekjes. Als we de Raadhuisstraat uitlopen bereiken we bij KNP48 de Havenstraat bij de Oude Haven van Hooge Zwaluwe. Hier vinden we ook het Oorlogsmonument Hooge Zwaluwe ter nagedachtenis aan de Poolse bevrijders, die gevallen zijn tijdens WOII. Vanaf deze plek lopen we even terug naar KNP48 en slaan hier linksaf de Zwaluweweg in. Als we de bebouwing achter ons laten en de onbewaakte overweg van het goederenspoorlijntje zijn overgestoken, komen we na goed 200 meter in de bocht naar links aan een kleine begraafplaats: het Drenkelingenkerkhof uit 1872. In de volgende bocht nemen we het voetpad naar rechts achter de sloot en wandelen naar links langs de weilanden tot we over het bruggetje aan de nieuwbouwwijk van Hooge Zwaluwe komen. Naar links steken we door (De Wetering) en gaan dan naar rechts. We lopen deze straat helemaal uit tot we op de Kerkstraat uitkomen. Naar links volgt nog het laatste traject waar we in de Kerkstraat de korenmolen Zeldenrust passeren en dan terug zijn bij de horecagelegenheid 'Onze Kerk', vertrekpunt van deze rondwandeling.

Praktische informatie

Lengte van de wandeling
18 km

Start- en eindpunt
Restaurant 'Oude Kerk'
Kerkstraat 1a
4927 BG Hooge Zwaluwe

Openbaar vervoer
Bus 122 Arriva
Breda ? Lage Zwaluwe
Bushalte Kerkdijk
2927 BH Hooge Zwaluwe

Parkeren
Restaurant 'Oude Kerk'
Kerkstraat 1a
4927 BG Hooge Zwaluwe

Horeca onderweg
o Restaurant 'Oude Kerk', Kerkstraat 1a, 4927 BG Hooge Zwaluwe
o Restaurant 't Appeltje, Plantsoen 3, 4926 RA, Lage Zwaluwe
o Restaurant Candlelight, Plantsoen 10, 4926 RB Lage Zwaluwe
o Op enkele punten onderweg zijn banken en picknickplaatsen ingericht.

Achtergrondinformatie

Hooge en Lage Zwaluwe

Deze beide Zwaluwen zijn als buurtschappen ontstaan in de Middeleeuwen en ontlenen hun naam aan een stroompje dat ten westen van de huidige dorpen moet hebben gelopen: de Swaelwensterte of Swalve met het stroomopwaarts gelegen Hooge Zwaluwe en het stroomafwaarts aan de rivier de Amer gelegen Lage Zwaluwe. In een oorkonde uit het jaar 1290 van Floris V, Graaf van Holland en de toenmalige bezitter van het gebied, is er sprake van 'die Swaluw'. De Graven van Holland zijn dan wel de bezitters van de Heerlijkheid Zwaluwe, het dagelijks bestuur laten zij tot het jaar 1503 over aan de Heren Van Duvenvoorde. De bekendste is Willem van Duvevoorde, Heer van Oosterhout, die op zijn sterfbed in 1353 zijn bezittingen nalaat aan zijn neef Jan II van Polanen. Door vererving gaat het gebied later over naar het Huis Oranje Nassau. Van 1580 tot 1611 zijn Hooge en Lage Zwaluwe eigendom van Prins Willem van Oranje. In dat jaar komt het gebied in bezit van Prins Frederik Hendrik. Hij zorgt er ook voor dat Hooge Zwaluwe een protestantse kerk krijgt. Door de vele historische banden van de Oranjes met beide dorpen draagt Koning Willem Alexander ook nu nog de titel Heer van Hooge en Lage Zwaluwe.

De Amer

Deze rivier begint bij Geertruidenberg waar het water van het riviertje de Donge vanuit het zuiden en van het Spijkerboor vanaf het noorden samenstromen met het water van de Bergsche Maas. Het Spijkerboor is ontstaan ten tijde van de St. Elisabethsvloed (1421) en is in feite een brede getijdenkreek, die onderdeel uitmaakt van de Biesbosch, voor de voltooiing van de Bergsche Maas in 1904. De rivier de Amer is bijna twaalf kilometer lang en vormt de zuidelijke begrenzing van Nationaal Park De Biesbosch en mondt bij Lage Zwaluwe uit in het Hollands Diep. Wandelend zien we naar het zuiden, een eind de polder in, een oud gebouw met een huisje erbij. Dat is het oude, uit 1882 daterende stoomgemaal dat voorheen het water uit de Nieuwe Zwaluwe Polder weg gepompt heeft. Daarvoor heeft hier de in 1775 gebouwde 'Dobbensche WatermoIen' gestaan, die genoemd is naar 'de Dobbe`, een klein poldertje, dat is opgegaan in de Boerenpolder die op zijn beurt weer deel is gaan uitmaken van de Nieuwe Zwaluwe Polder. Het is vanaf de dijk niet te zien, maar onder de muren van dit stoomgemaal steekt de ronde fundering van de oude molen nog uit, het gemaal is er gewoon opgebouwd. Nu doet het geen dienst meer en wordt het water op peil gehouden door het een eindje verderop staande elektrische gemaal 'Ir. de Bruijn' dat in 1954 in gebruik is gesteld.

Line Crossers monument

Dit oorlogsmonument bestaat uit twee afzonderlijke onderdelen. Allereerst een gehavende zuil geplaatst op een voetstuk van veldkeien, afkomstig van de in WOII verwoeste kloosterkapel van de Zusters van het Heilige Hart van Jezus te Moerdijk. Op het voetstuk van de zuil vinden we de tekst: 'Deze zuil uit een door de vijand verwoeste kerk in deze gemeente, getuigd thans hier van de onverwoestbare liefde voor vrijheid, vorstenhuis en vaderland van de linie crossers die over deze haven tussen november 1944 en mei 1945 driehonderdvierenzeventigmaal de frontlijn doorbraken.' Ernaast een mannenfiguur voorstellend een verzetsman die uitkijkt over het rivierwater naar de Biesbosch, een beeld van Niek van Leest. Vanaf november 1944 is Nederland verdeeld in een bevrijd en bezet gebied. Sliedrecht en Lage Zwaluwe spelen in die tijd een belangrijke rol voor het verzet als vanaf 6 november 1944 de zogenaamde line-crossers via de voor de bezetter moeilijk te controleren Biesbosch naar het inmiddels bevrijde Noord-Brabant oversteken. Met gevaar voor eigen leven brengen zij honderden door de bezetter gezochte Nederlanders, joden en verzetsmensen, agenten met geheime zenders en gestrande geallieerde piloten via de geheime nachtelijke 374 overtochten in veiligheid. Bovendien smokkelt verzetsgroep 'Albrecht' militaire berichten de frontlinie over, maar de oversteken worden ook gebruikt voor het vervoer van schaarse medicijnen, zoals insuline.

Natuurreservaat Zonzeel

Het natuurreservaat is een kleinschalig oud polderlandschap met moerassige gedeelten, gelegen op de Brabantse Naad, die een scheidslijn vormt tussen de zandgrond in het zuiden en de kleigrond in het noorden. In deze strook komt een grote hoeveelheid kwelwater aan de oppervlakte. Dit water is honderden jaren geleden als regen- en rivierwater op hogere zandgronden in de grond gezakt en over oude naar het noorden afhellende leemlagen naar het noorden gestroomd tot de ondoordringbare kleigronden. In de Naad van Brabant komt dit ijzer- en kalkrijke water aan de oppervlakte waardoor er een gevarieerde natuur is ontstaan. In het gebied ligt een zestal putten met verschillende verlandingsstadia. Het hele gebied is ook van ornithologisch en botanisch belang. In het broedseizoen is het gebied gedeeltelijk afgesloten, maar de wandelroute is altijd toegankelijk. Dit natuurgebied Zonzeel met de voormalige zandwinput, waarin gezwommen kan worden, ligt tussen de Lange Reeweg en de Zoutendijk.

Oorlogsmonument Hooge Zwaluwe

Dit monument is ter nagedachtenis aan de Poolse bevrijders en zij die gevallen zijn tijdens WOII. Het bevrijdingsmonument, in donkerrood baksteen uitgevoerd en met in het midden een grijs marmeren gedenkplaat, is onthuld op 5 november 1994, precies vijftig jaar na de bevrijding van Hooge Zwaluwe. Hier heeft zich een complete veldslag afgespeeld waarbij oprukkende Poolse infanteristen dekking moeten zoeken in ingestorte boerderijen. Zij krijgen op 4 november 1944 om 21.30 uur het bevel de gevechtstroepen van de Duitsers vanuit het zuiden terug te dringen tot de Amer. Zij bestoken de spoorlijn en de artillerieslag duurt de hele middag. Pas tegen de avond geven de Duitsers de stellingen op en trekken zich onder dekking van de invallende nacht langzaam terug naar het noordelijk gelegen Lage Zwaluwe. In het gras van de Kerkdijk en tussen de in puin geschoten huizen liggen de dode Polen en Duitsers. Hooge Zwaluwe biedt een troosteloze aanblik met door puin versperde straten en kapotgeschoten militair materieel.

Charles Aerssens leidt je aan de hand van 13 wandelingen door het hart van Brabant. De wandelgids met deze 13 wandelingen is uitgegeven bij Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig (www.gegarandeerdonregelmatig.nl).

